

Які особливості реалізації прав громадян визначених у статті 18 Закону України «Про звернення громадян» в умовах воєнного стану?

Відповідно до ст. 40 Конституції України усі мають право направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів, що зобов'язані розглянути звернення і дати обґрунтовану відповідь у встановлений законом строк.

Зазначена гарантія (право подати звернення; право на обґрунтовану відповідь; право отримати відповідь у встановлений законом строк) є непорушною та не може обмежуватись навіть в умовах воєнного та надзвичайного стану (ст. 22, 64 Конституції України).

Питання практичної реалізації громадянами України права на звернення регулюється Законом України “Про звернення громадян” (далі - Закон № 393/96-ВР), який, крім іншого, визначає перелік похідних прав, пов'язаних з правами громадянина при розгляді звернення.

Відповідно до ст. 18 Закону України “Про звернення громадян” громадянин, який звернувся із заявою чи скаргою до органів державної влади, місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, об'єднань громадян, засобів масової інформації, посадових осіб, має право:

- особисто викласти аргументи особі, що перевіряла заяву чи скаргу, та брати участь у перевірці поданої скарги чи заяви;

- знайомитися з матеріалами перевірки;

- подавати додаткові матеріали або наполягати на їх запиті органом, який розглядає заяву чи скаргу;

- бути присутнім при розгляді заяви чи скарги;

- користуватися послугами адвоката або представника трудового колективу, організації, яка здійснює правозахисну функцію, оформивши це уповноваження у встановленому законом порядку;

- одержати письмову відповідь про результати розгляду заяви чи скарги;

- висловлювати усно або письмово вимогу щодо дотримання таємниці розгляду заяви чи скарги;

- вимагати відшкодування збитків, якщо вони стали результатом порушень встановленого порядку розгляду звернень.

Варто наголосити, що зазначені права не є абсолютними, їх реалізація передбачена виключно у випадку розгляду такого виду звернення як заява чи скарга та не може стосуватися розгляду пропозиції (зауваження). Такої позиції також дотримується Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду в **постанові від 29.11.2021 № 120/1727/20-а**

Водночас, у зв'язку з впровадженням в Україні правового режиму воєнного стану реалізація прав громадянина, пов'язаних з особистою присутністю громадянина, може мати свої особливості та підлягати обмеженням (ускладненням в їх реалізації).

Перш за все це зумовлено застосуванням заходів правового режиму воєнного стану визначеним у ст. 8 Закону України “Про правовий режим воєнного стану” (далі - Закон № 389-VIII), зокрема: *встановленням посилення охорони та особливого режиму роботи органу влади, установи до якої подано звернення* (п. 1 ч. 1 ст. 8 Закону № 389-VIII); *запровадженням на певній території комендантської години* (п. 5 ч. 1 ст. 8 Закону № 389-VIII); *встановленням особливого режиму в'їзду і виїзду, обмеження свободи пересування*, а також руху транспортних засобів (п. 6 ч. 1 ст. 8 Закону № 389-VIII).

Крім того, згідно пункту першого постанови Кабінету Міністрів України від 12 квітня 2022 р. № 440 у період воєнного стану для державних службовців та працівників

державного органу, які перебувають на території України, за рішенням керівника державної служби в державному органі може запроваджуватися дистанційна робота у разі наявності організаційних і технічних можливостей для виконання їх посадових обов'язків.

Впровадження вказаних та деяких інших заходів правового режиму воєнного стану, за певних умов (наприклад безперервна комендантська година на декілька діб), буде частково або повністю унеможливити реалізацію таких прав (пов'язаних з особистою присутністю) як:

особисто викласти аргументи особі, що перевіряла заяву чи скаргу, та брати участь у перевірці поданої скарги чи заяви;

знайомитися з матеріалами перевірки;

бути присутнім при розгляді заяви чи скарги.

Виникає питання яким чином особа може реалізувати зазначені права в умовах воєнного стану та як забезпечити таку можливість з боку суб'єкта владних повноважень?

Рекомендації для громадянина щодо реалізації прав, пов'язаних з особистою присутністю при розгляді заяви чи скарги в умовах воєнного стану:

- уникати подання звернень щодо вирішення повсякденних питань, вирішення яких не є невідкладним та не пов'язане з врятуванням життя, здоров'я та майна. В умовах воєнного стану діяльність суб'єктів владних повноважень перш за все спрямована на захист державності та територіальної цілісності України;
- чітко викласти зміст мотивувальної та прохальної частини звернення. Намагатися уникати надмірних емоційних висловлювань, а також викладу матеріалу, який не стосується предмета звернення;
- переконатись в тому, що питання порушені у зверненні не можуть бути вирішені без реалізації вказаних прав та стосуються насамперед життя, здоров'я, свободи або безпеки. В такому разі варто зазначити в прохальній частині звернення ті права, які заявник бажає реалізувати та, навести чіткі та реальні аргументи щодо важливості їх реалізації в умовах воєнного стану;
- вказати у зверненні контактний номер телефону для спрощення комунікації із відповідальною особою за розгляд звернення;
- реалізація права "особисто викласти аргументи особі, що перевіряла заяву чи скаргу, та брати участь у перевірці поданої скарги чи заяви" також може здійснюватись із застосуванням засобів телефонного зв'язку або цифрових комунікаційних сервісів (напр. ZOOM, Google Meet тощо). Про вказане також необхідно зазначити у прохальній частині звернення.

Рекомендації для суб'єкта владних повноважень щодо забезпечення прав громадянина, пов'язаних з особистою присутністю при розгляді заяви чи скарги, в умовах воєнного стану:

- завчасно інформувати заявника про час та дату реалізації вказаних прав. У разі встановлення комендантської години на визначений час - перенести на інший день, про що також поінформувати заявника;
- у разі неможливості забезпечення безпосередньої участі, поінформувати на вказані у зверненні канали зв'язку про альтернативні способи реалізації прав шляхом застосування засобів телефонного зв'язку або цифрових комунікаційних сервісів;
- у випадку відмови заявником або тимчасової відсутності можливості забезпечити реалізацію вказаних прав, розглянути можливість продовження строку розгляду звернення до 45 календарних днів (ст. 20 Закону № 393/96-ВР) з відтермінуванням такої реалізації та розгляду порушених питань;
- за виняткових обставин, у разі неможливості розгляду звернення впродовж 45 днів, у тому числі забезпечення реалізації прав громадянина згідно ст. 18

Закону № 393/96-ВР, поінформувати на вказані заявником канали зв'язку про можливу затримку в розгляді звернення. При цьому, такі дії (бездіяльність) мають охоплюватися виправданим ризиком та бути необхідними для відсічі збройної агресії проти України або ліквідації (нейтралізації) збройного конфлікту.

Таким чином, в період дії правового режиму воєнного стану посадові особи органів державної влади та місцевого самоврядування повинні, максимально на скільки це можливо, сприяти реалізації прав згідно ст. 18 Закону № 393/96-ВР в тих випадках, коли це може врятувати життя, зберегти здоров'я громадян або запобігти іншим негативним наслідкам, пов'язаним з війною.